

7. Петченко І. В. Імплементация правосудия дружнього до дитини в практичну діяльність: процесуальні виклики під час розслідування особливо тяжких злочинів проти дітей. *Наукові горизонти: цифрова трансформація та глобальний шокковий илях знань* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (Tsinghua University Campus, Beijing, China, 20 берез. 2026 р.). С. 40–44. https://phes.com.ua/files/conferences/ Conf_Beijing.pdf <https://doi.org/10.65237/1-3-2026-5>.

8. Семотюк С. Д. Місце захисту прав дитини в кримінальному провадженні як предтеча формування механізму захисту прав людини. *Національні та міжнародні механізми захисту прав людини* : матеріали Всеукраїнського круглого столу, (Кам'янець-Подільський, 25 черв. 2024 р.). Кам'янець-Подільський, 2024. С. 67–70.

Піхало О. В.,

здобувач Науково-дослідного інституту
публічного права

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Притягнення суддів до кримінальної відповідальності є однією з найбільш чутливих сфер кримінального процесу, оскільки воно безпосередньо пов'язане з балансом між двома конституційними цінностями: невідворотністю відповідальності за вчинення кримінального правопорушення та гарантіями незалежності судової влади. Особливий порядок кримінального провадження щодо суддів не є їхнім особистим привілеєм. Його призначення полягає у тому, щоб запобігти використанню кримінального переслідування як засобу тиску на суддю, втручання у здійснення правосуддя або дискредитації судової влади [5].

Гарантії суддівської незалежності мають публічно-правову природу. Вони встановлені не для захисту судді як приватної особи, а для забезпечення права кожного на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом. Саме тому кримінальне провадження щодо судді повинно здійснюватися так, щоб, з одного боку, не допустити уникнення відповідальності у разі вчинення кримінального правопорушення, а з іншого – унеможливити свавільне або політично мотивоване кримінальне переслідування [1; 5].

Особливості притягнення суддів до кримінальної відповідальності охоплюють спеціальний порядок повідомлення про підозру, затримання, застосування запобіжних заходів, проведення окремих процесуальних дій, а також участь компетентних органів, покликаних забезпечити інституційний баланс між потребами кримінальної юстиції та гарантіями незалежності судової влади. Ці особливості мають оцінюватися не як перешкода для розслідування, а як додатковий процесуальний запобіжник від зловживань [3; 4; 5].

Ключовим етапом кримінального провадження щодо судді є повідомлення про підозру. Воно має особливе значення, оскільки з цього моменту особа набуває статусу підозрюваного, а кримінальне провадження переходить у нову процесуальну якість. У справах щодо суддів повідомлення про підозру повинно відповідати не лише загальним вимогам кримінального процесуального закону, а й спеціальним правилам, установленим для окремої категорії осіб [4; 6].

У науковій літературі обґрунтовано, що проблема повідомлення судді про підозру не може зводитися лише до формального питання про суб'єкта, уповноваженого підписати чи вручити відповідний процесуальний документ. Значення мають також достатність доказів для підозри, конкретність викладення фактичних обставин, належна кримінально-правова кваліфікація, дотримання процедури вручення, забезпечення права на захист і недопущення використання підозри як інструменту впливу на суддю [4].

Підозра судді має бути реально обґрунтованою, а не декларативною. Сам факт скасування судового рішення, наявність дисциплінарної скарги, суспільного резонансу або конфлікту навколо конкретної справи не можуть автоматично свідчити про наявність ознак кримінального правопорушення. Для повідомлення судді про підозру необхідна сукупність фактичних даних, які вказують на можливе вчинення саме кримінально караного діяння, а не лише суддівської помилки, процесуального порушення чи дискусійного застосування права [1; 2; 4].

Особливо складним є питання кримінальної відповідальності суддів за ухвалення судових рішень. У наукових працях звертається увага на небезпеку ототожнення неправосудності рішення з фактом його скасування або зміни судом вищої інстанції [2]. Судове рішення може бути помилковим, необґрунтованим або таким, що підлягає скасуванню, однак це саме по собі ще не означає наявності складу

кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність судді можлива лише за умови встановлення всіх необхідних ознак кримінального правопорушення, зокрема вини, суспільно небезпечного діяння, причинного зв'язку, мотиву, мети та інших юридично значущих обставин [2; 5].

Суддівська незалежність не означає безвідповідальності, проте й кримінальне провадження не може підміняти апеляційний, касаційний або дисциплінарний порядок перевірки судових рішень. Якщо кожне скасоване або спірне рішення розглядати як потенційний злочин, це створюватиме небезпечний вплив на суддівську незалежність. Суддя може почати ухвалювати рішення не відповідно до закону та внутрішнього переконання, а з огляду на ризик кримінального переслідування. Такий підхід суперечить самій природі правосуддя [1; 2; 5].

Важливим елементом спеціального порядку є участь Вищої ради правосуддя у вирішенні окремих питань, пов'язаних із кримінальним провадженням щодо судді. Її роль полягає не в тому, щоб унеможливити кримінальну відповідальність судді, а в тому, щоб забезпечити перевірку наявності ознак неправомірного тиску, свавільного переслідування чи втручання в діяльність судової влади. Тому участь Вищої ради правосуддя слід розглядати як елемент інституційної гарантії незалежності суду [5].

Водночас спеціальний порядок не повинен перетворюватися на механізм уникнення відповідальності. Якщо суддя вчинив кримінальне правопорушення, держава зобов'язана забезпечити ефективне, повне, об'єктивне та неупереджене розслідування. Сутність балансу полягає в тому, що суддя не має перебувати ні в привілейованому, ні в дискримінаційному процесуальному становищі. Особливий порядок зумовлений виключно характером публічної функції, яку виконує суддя [1; 3; 5].

Особливого значення у таких провадженнях набуває судовий контроль. Він має забезпечувати законність і обґрунтованість процесуальних рішень, перевіряти пропорційність втручання у права особи, гарантувати допустимість доказів і запобігати зловживанню процесуальними повноваженнями. Судовий контроль у кримінальному процесі є не формальною процедурою, а важливим засобом забезпечення справедливого та допустимого доказування [3].

У кримінальних провадженнях щодо суддів судовий контроль виконує подвійну функцію. По-перше, він захищає права конкретної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. По-друге, він охороняє інституційну незалежність судової влади, оскільки перешкоджає свавільному застосуванню

кримінального процесуального примусу щодо судді. Саме тому будь-яке втручання у права судді має бути законним, необхідним, пропорційним і належно мотивованим [3; 5].

Доказування у кримінальних провадженнях щодо суддів повинно відповідати підвищеним вимогам якості. Йдеться про належність, допустимість, достовірність і достатність доказів, а також про дотримання належної правової процедури під час їх отримання. Докази, здобуті з істотним порушенням прав людини або з порушенням процесуальної форми, не можуть бути основою для легітимного притягнення судді до кримінальної відповідальності [1; 3].

Верховенство права у цій сфері вимагає, щоб кримінальне провадження щодо судді не залежало від політичного запиту, суспільного тиску, інформаційної кампанії чи корпоративних інтересів. Його результат має ґрунтуватися виключно на законі, належній правовій процедурі та допустимих доказах. Саме такий підхід забезпечує довіру як до кримінальної юстиції, так і до судової влади [1].

Окремої уваги потребує співвідношення кримінальної та дисциплінарної відповідальності судді. Дисциплінарна відповідальність може наставати за порушення правил суддівської етики, процесуальної дисципліни чи стандартів поведінки судді. Кримінальна відповідальність має іншу правову природу і потребує встановлення складу кримінального правопорушення. Змішування цих видів відповідальності є небезпечним, оскільки може призвести або до необґрунтованої криміналізації суддівської діяльності, або до фактичного уникнення відповідальності за суспільно небезпечні діяння [2; 5].

Отже, особливості притягнення суддів до кримінальної відповідальності полягають у поєднанні загальних засад кримінального провадження зі спеціальними гарантіями суддівської незалежності. Ці гарантії не є імунітетом від відповідальності, а виступають правовим механізмом захисту правосуддя від неправомірного впливу. Ефективна модель кримінального провадження щодо судді має забезпечувати реальну можливість притягнення винної особи до відповідальності; недопущення використання кримінального процесу як засобу тиску на суддю; дотримання стандартів допустимого доказування; збереження довіри до судової влади та верховенства права.

Притягнення суддів до кримінальної відповідальності має здійснюватися з урахуванням особливого процесуального порядку, зумовленого публічно-правовою природою суддівської незалежності. Повідомлення судді про підозру є ключовим

процесуальним актом, який повинен відповідати підвищеним вимогам законності, обґрунтованості, конкретності та доказової достатності. Суддівська незалежність не виключає кримінальної відповідальності, але не допускає ототожнення суддівської помилки, скасованого рішення чи дисциплінарного проступку з кримінально караним діянням. Участь Вищої ради правосуддя, належний судовий контроль і стандарти допустимого доказування мають забезпечити баланс між ефективністю кримінального переслідування та захистом судової влади від неправомірного впливу. Саме такий підхід відповідає принципу верховенства права, справедливому кримінальному процесу та європейській логіці гарантування незалежного правосуддя.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Верховенство права у кримінальному процесуальному доказуванні: методологія та практика застосування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 3. С. 275–299. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-275>.
2. Погорецький М. А. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України: проблемні питання матеріального та процесуального права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 223–234. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/686/608>.
3. Погорецький М. А. Судовий контроль у забезпеченні справедливого та допустимого доказування в кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3. № 4. С. 269–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40>.
4. Погорецький М. А., Гринюк В. О. Повідомлення судді про підозру: проблемні питання правового регулювання, теорії та практики. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 58–71. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/272/244>.
5. Погорецький М. А., Польовий О. Л., Яновська О. Г. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності: монографія. Київ : Дакор, 2014. 308 с. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/8488>.
6. Ярошенко. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб за законодавством України. *Протидія злочинності: теорія та практика* : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2016. С. 622–624.